

MAGYAR IZRAELITA,

hitfelekezeti érdekű hetilap.

Kiadó tulajdonos: **Zsengeri Mór.**

Felelős szerkesztő: **Mezei Mór.**

Előfizetési feltételek:

Pesten házhozhordással, vidékre postai szét-
küldéssel.

Egész évre 6 frt. fél évre 3 frt.

Szerkesztői iroda:

Ujtér 2-dik szám, 2-ik emelet.

Kiadó hivatal:

Lipótvárosi templomtér 6 sz.

Megjelenik minden pénteken egy egész íven.

Hirdetményekért a 30 krnyi bélyegdíjon felül
egy fél hasábos petsitor után 3 kr. számítattik.

A tanügyi értekezletből.

(Folytatás.)

IV. Ülés,

ápril 28-án, délután.

Elnök: Dr. Rózsay József.

Elnök: Még három kérdés fekszik előttünk; az egyik tanrend és tankönyvekről szól, a másik tanítói segélyegyletről, a harmadik a szentírás fordításáról. — Azonnal hozzá kezdünk tehát az elsőhez.

Felolvastatik az Izraelita-Magyar-Egylet iskolai bizottságának javaslata az izraelita hitfelekezeti tanodákban behozandó tanrend és tankönyvek tárgyában.*)

T e n c e r. Az indítványoztatott itt, hogy a szakrendszer fogadtassék el tanodáinkban. Én részemről jól ismerem az osztályrendszernek a szakrendszer feletti előnyeit, jól tudom, hogy a gyermek nevelése és művelése sokkal összhangzatosabb lesz, ha csak egy személytől függ, s viszont a tanító is sokkal jobban ismerendi a gyermek hibáit és tehetéseit, ha csak saját osztályával foglalkozik, mint ha egyik osztályból a másikba kell mennie. A mennyiben azonban a magyarországi viszonyokra vagyok tekintettel, és tudván azt, hogy tanítóink nagy része külföldről jött be, sőt sok, a ki Magyarhonban született, sem bírja a magyar nyelvet, nekünk pedig mindamelllett a magyar nyelvet tannyelvül behoznunk kell: ennyiben az én véleményem is oda terjed, hogy a szakrendszer behozatala szükséges. — Mert a jelen viszonyoknál, uraim, az osztályrendszer a szülékre nézve nem volna egyéb, mint sorsjáték; miután egyedül a vak szerencsétől függne, oly osztályba jut-e gyermekük, melynek tanítója tökéletes magyar, vagy olyanba, melynek tanítója a magyar nyelvről ideával sem bír. — Az én nézetem tehát az: fogadjuk el az osztályrendszert ott, hol a gyermekeknek ezáltal elnémetesítésétől tartanunk nem kell, ott azonban, hol a tanítók, vagy akár a gyermekek is a magyar nyelvet nem bírják, a szakrendszert kell behozni, hogy azon tanító urak, kik a magyar nyelvben csak kevés vagy csaknem semmi jártassággal nem bírnak, oly tárgyak előadásával foglaltassanak el, melyek a nyelvismertetét nem nagy mértékben igénylik; p. számolás, olvasás stb. Indítványom tehát ez: Hozassék be az osztályrendszer, a szakrendszer pedig csak ott, a hol ez szükséges. (tetszés.)

Schulhof. A javaslat első pontja ellen, mely azt

mondja, hogy a tannyelv általánosan a magyar, kifogásom van. Erre vonatkozólag egy kis előmunkálatot van szerencsém bemutatni, melyet kecskeméti előtanácskozásunkban megállapítottunk, és melyet felolvastatni kérek.

A kecskeméti tanítói kar aláírásával ellátott iromány felolvastatik.*)

Grossmann. Nyilvánosan kihirdetett tény, hogy a községek tanodáikat megmagyarosították, sőt több mint egy alkalommal már, a községeknek épen ezen hazafias érzelmüket tanúsító tetteire utaltunk, majd hogy a roszakarat kaján megtámadásait meghiusítsuk, majd hogy egyes felvilágosodott személyek, mint nagyobb testületek rokonszenvét igazoljuk, s öregbítsük. Nem szabadna tehát még akkor sem, ha erre illetékesek volnánk, a községek nyilvánított akaratát desavualnunk, s mennyivel kevésbé tehetjük ezt most, midőn rá illetékesek sem vagyunk. De ha arra történnék hivatkozás, hogy egyik-másik helyütt lehetetlen a magyar nyelvet tannyelvül elfogadni, én erre azt jegyzem meg, miszerint közöttünk alig lesz valaki, ki a lehetetlenséget suprema lexnek el nem ismerni, és ellene küzdeni akarna. De mi nem is hozunk törvényeket, s legkevésbé vagyunk erőszakoló zsarnokok, mi csak jószándéku tanácsot nyújtunk a községeknek, és tehát teljes megnyugvással bizhatjuk a községekre annak megítélését is, jó-e a mi tanácsunk, s lehetséges-e annak követése. Én egyébként úgy vagyok meggyőződve, hogy hitközségeink közül egyetlen egy sem fogja magát azzal megbélyegezni akarni, hogy taval nyilvánított határozata foganatosításának, a legvégössőbb szükség esetén kívül, maga fogna ellene lenni.

Schulhof e ponthoz hozzá kívánja tétetni: rendszerint.

Mendl. Mint Grossmann tanár ur megjegyezte, Magyarországbán a magyarosodási törekvés általános, s e végre én szükségesnek tartanám, hogy a tannyelv a néptanodák legalsóbb osztályaiban, melyekben tulajdonképp társalgólag kell oktatnunk, a gyermekek anyanyelve legyen.

Deutsch. Az előttünk fekvő terv oly részletes, hogy nincs elegendő időnk azt pontról pontra megvitatni. Indítványom az, hogy itt e tervnek csupán alapelvei és körvonalai állapíttassanak meg, a többi pedig a jövő értekezletre elnapoltassék.

Dr. Rózsay. Miután a magyar nyelv tannyelvül a m. kormány által egész Magyarországbán behozatott, és a községek is annak behozására magukat erkölcsileg

*) Szövegét lásd a 19-ik számban.

*) Szövegét ugyane számban közöljük.

lekötelezték, úgy hiszem mindenkinek kötelessége, még saját érdeke ellen is, mellette szavazni.

Dr. Schwab. Attól függ az, miként fogjuk fel ez értekezlet jellemét. Ha ez, mint én vélem, arra szorítkozik, hogy elveket megállapítson, s ezeket figyelembe vétel végett ajánlja : akkor tökéletesen egyetértünk azzal, mit elnök ur mondott, és mit a bizottmányi előadó ur (Grossmann) a pont indoklására felhozott. De minthogy itt ugyszólván törvények hozatnak, mert hisz a javaslatok, ha a községek jóváhagyását és a hatóságok szentesítését megnyerendik, törvényerejűek leendének : én, ki általában nem áltatom magamat azon utopiával, hogy az izraelita tanodák számára mindenben valami különös, s a létező törvények alóli teljes emancipatio fogna létesülni, én azt hiszem, hogy ezen pont felesleges, és hogy beérhetjük azzal, mit a törvény a népiskolák tannyelvének tekintetében rendel. Hiszen mi azt kívánjuk, hogy e javaslatok mindenütt szíves fogadtatásban részesüljenek, Pozsonyban, Vágújhelyt és a halicsi határon. Álljon ott e pont, mint bevezetés, ajánltassék mint vezéreszme, mint törekvéseink célja és lehető legmelegebben, dolgoztassék ki minden következő rendelkezés az oktatás körül, ezen célra való tekintettel; de ne mondjunk ki oly valamit peremtorice, minek azonnali életbeléptetésében magunk sem bízunk. Sőt meg vagyok győződve, hogy a pontnak ezen szerkezete még a leghazafiasabb körökben sem fog azon hatással lenni, melyet önök tőle várnak, mert ott csak captationem benevolentiae látnának benne.

Rosenmeyer. Ha még oly hideg megfontolással akarunk is e dologról szólni, gyermekeinkre és azok jövőjére, úgy hiszem, tekintettel kell lennünk. Én meg vagyok győződve arról, hogy magyarul oktatnunk szükséges, és tehát sajnálatomra nem érthetek egyet azon indítvánnyal, hogy ahoz ragaszkodjunk, mit a kormány a tannyelv tekintetében rendel. Mindazon községekben, melyekben ezt a viszonyok csak megengedik, okvetlen be kell a magyar nyelvet hoznunk; hol ellenben mind a magyar, mind a német elem van képviselve, ott két intézet létezhetnék egymás mellett; a szláv vármegyékben gondoskodni kell róla, hogy a magyar nyelv kiválólag használtassék, a mit magyar kisedővodák aalapítása által lehetne legbiztosabban elérni. Én tehát azt indítványoznám, hogy a Szepességben és a német városokban, mint Sopronyban stb. végre Pesten két iskola legyen, egy magyar és egy német nyelvű.

Gross. Én azon szilárd feltevessel jöttem ide, hogy fel nem szólalandom, mert tudtam, hogy itt szakértő férfiak vannak együtt, kik a kérdések nehézségeivel megküzdeni képesek. Most azonban egy oly nagy horderejű pontot egy rám nézve oly meglepő módon hallok megvitatni, hogy nem tartózkodhatom e részbeni véleményem nyilvánításától. Az mondatott itt, hogy nem lehetséges egész Magyarországon magyarul tanítani, és hogy egyes megyékben a gyermekek oly fogalommal birnának a magyar nyelvről, mint például én a chinairól. De valljon, miként volt lehető az, hogy Bihar, Szabolcs, Szatmár és Borsod megyékben, hol egyedül magyar szót lehet hallani, tizenkét éven keresztül németül oktatták a gyermekeket? (tetszés.) És minden jel oda mutatott, hogy e rendszert keresztülvinni lehetséges, mert e rendszernek engedni kellett; most is engedni fognak, csak férfiasan akarjanak, és a legszebb siker fogja koronázni ez akaratot! (éljenzés.) Ha csakugyan valaki oka annak, hogy a magyar nyelvet tannyelvül behozni nem lehet, nem a gyermek az; a gyermek mindent tanul-

hat, élénk értelme mindenre fogékony. A tanítótól függ az csupán, a tanítónak tartozó kötelessége megtanulni a magyar nyelvet, ha azt nem bírja oly mértékben, hogy mással is, s különösen gyermekkel elsajátíttathassa. (tetszés.) Én meg vagyok róla győződve, hogy ez értekezletben senki sincs, ki szívesen nem áldozna egy évi szorgalmat arra, hogy az ország nyelvét megtanulja, és ez által a magyar oktatásra való képességet megszerezze. Egy évi tanulmány áldozata, — ha ez áldozatnak általában mondható, — bizonyára könnyű lesz mindenkinek, ki a viszonyokat tekintetbe veszi, azokhoz alkalmazkodni tud. Azon tanítóra, ki Magyarországot választotta működése helyéül, első és legszentebb kötelességül háramlik, a hazai nyelvet elsajátítani, és csak ha ezt megtette, felelhet meg mindazon igényeknek, melyekkel irányában lehetnek. Dr. Schwab ur az itt formulázandó pontokat egy „ugynevezett törvényjavaslatnak“ címezte, s azon nézetben volt, hogy épen ezért nem kellene e pontot annak homlokára állítani; az én szerény véleményem pedig az, hogy épen azon oknál fogva, mely dr. Schwab ur szerint minket visszatartson attól, hogy e pontot a javaslat homlokára állítsuk, hogy épen ezért, mondom, kell azt tenünk, hogy az egész javaslatot az első pontjában felállított elvvel mintegy inauguráljuk. (tetszés.) Ha dr. Schwab urat azon alaptalan gond bántja, hogy a magyar hazafiak eljárásunkban captationem benevolentiae fognának látni, erre csak azt kell viszonoznom, hogy ezen kifogással minden oly lépésünk ellen élhetni, mely abbéli szándékunkat teszi nyilvánvalóvá, hogy a nemzethez, melyhez tartozunk, közeledni akarunk. Tehát a törekvéseink jó eredményétől való félelemben magunkkal a törekvésekkel is hagyjunk fel? Azon magyar benevolentiajának captatiójáról, ki a kérdésben lévő pont megállapítását ily okokból akarná kimagyarázni, különben sem lehet szó; a többiek pedig elhatározásunk indokait méltányolni tudandják, ezeknél benevolentiae captatióra nincs is szükség, s tehát nem helyes, nekik előlegesen is oly nézeteket tulajdonítani, melyek, ha azokat táplálnák, becületükre épen nem válnának. (zajos éljenzés.) A mi Rosenmeyer ur indítványát illeti, én is azt hiszem, hogy nagy városokban helyén volna, magyar és német iskolákat egymás mellett alapítani; minekünk azonban a néptanodákra általában kell tekintettel lennünk, és általában e terv valósitása aligha lesz lehetséges. Oly községeink vannak, melyekben egy kellőleg szervezett tanoda sincs; nagyon sokat kívánunk tehát, tulvérmes reményeket táplálunk, ha azt hisszük, hogy két néptanodát fognak egy községben szervezni. Az én nézetem szerint fel kell állítanunk az elvet, hogy minden községben magyar néptanoda legyen, melyben csak magyar nyelven nyujtassék az oktatás. Ha azután valamely község azon téves nézetben van, hogy mert német gyermekek járnak az iskolába, németnek kell a tanításnak lennie, alapítson egy második iskolát; de mi nem mondhatjuk ki elvül, hogy mi magunk óhajtunk egy második, német iskolát. Ez nekünk nem csak az értekezletre vonatkozólag, hanem politikai tekintetben is kárunkra volna, úgy hogy némely magyar zsidó azon kívánsággal fogna lenni, vajha a tanügyi értekezlet létre se jött volna. Minthogy pedig közöttünk, úgy hiszem, senki sem lesz, ki azt, hogy csak egy magyar zsidó ezt mondja, óhajtana, én teljes meggyőződésből a pont eredeti szerkezete mellett szavazok. (zajos éljenzés.)

Bettelheim azt kívánja, hogy a néptanodák tannyelve a község helyi viszonyai szerint választhatassék.

Bródy. Tisztelt gyülekezet! Tudtommal, nemzeti nyelvünk ügye mellett corporative nyilatkozhatni, ez iránybani meggyőződésünket és akaratomkat egy a haza minden részéről kiküldött, kebelében annyi nagy nevet, annyi auctoritást bíró gyülekezet méltóságával a nyilvánosság elé juttatni: még eddig nem volt alkalmunk. A haza legjelesb tanfériai összegyűltek: tanügyi viszonyainknak régtől fogva avúlt bajain segíteni, oly fontos és életbevágó kérdésekkel foglalkozni, melyeknek helyes megfejtésétől függ kétségkívül a jövő magyar-zsidó generáció egész üdve. E kérdéseknek egyik legkitünőbbike az: valljon iskoláinknak tannyelve a magyar legyen-e vagy nem. Az Izraelita-Magyar-Egylet iskolai bizottsága, melynek ülésiben részt vettek Pest városának legelső tanítói, e kérdésre határozott igennel felelt. Az értekezlet egyik tekintélyes tagja e pontot mással akarja helyettesíteni, mely sem igent, sem nemet nem mond, mely bár nem akarja a magyar nyelvet eddig birt helyéből kiszorítani, de annak nem is jelöli ki azon polcot, melyre méltán igényt tarthat. Uraim, ne felejtjük el, hogy itt principumról van szó, principumról, melyet az élet, a praxis úgy is különböző viszonyai és szükségletei szerint változtatni, modificalni fog. Várja tőlünk a haza, várja a magyar zsidóság, hogy tartsuk föl, hogy mondjuk ki a magyar tannyelv behozatalának principiumát egész tisztaságában, tántoríthatlan akaratom és meggyőződésünk egész erejével. (éljenzés.) Ez értekezlet intentióira nem fog fényt deríteni, az egész magyar zsidóságra nézve nem épen előnyös lesz az, ha mi kerülgetjük a nyílt és őszinte szót, hanem körülírásokkal, megszorításokkal, sem hideg sem meleg határozatokkal akarjuk azt pótolni. E conferentiának nagy a felelőssége a nyilvánosság előtt, feleljen meg tehát a hozzá csatolt reményeknek és mondja ki a principiumot a maga meg nem zavart tisztaságában, leplezetlenül és őszintén. Ennyit a principiumot illetőleg. Hanem van még egy más oldal, melyet meg kell érintenem. Mi e conferentiának a célja? A tanügyet illetőleg statutumokat kidolgozni, melyek azután a községeknek fognak elérjésztetni. Már most vegyük a tárgyalás alatt lévő pontot és viszonyítsuk azt azon iskolákhoz, melyek eddig a magyar nyelvnek mint tannyelvnek behozatalát ellenezték. Ha mi még a principiumot sem óvjuk meg, mily hatást fog gyakorolni ezekre a mi határozatunk. Kétségkívül így fognak okoskodni: Ha még az Izraelita-Magyar-Egylet által összehívott gyülekezet, oly gyülekezet, mely magát a tanári kar magyar részének képviselőjeként tekintette, mely részben magyarul értekezett a magyar nyelv behozataláról, ha még ily gyülekezet sem merte kimondani a magyar nyelvnek mint tannyelvnek behozatalát: nem volt-e akkor nekünk mindig igazunk, nem működtünk-e jogosan és helyesen midőn a magyar nyelvet nem engedjük iskoláinkba behozatni? Igen, uraim, az által, hogy eltérünk az eredeti szövegtől és azt módosítványok által akarjuk megerősíteni: mi csak fölbátorítjuk a magyar elleneit és biztatást adunk nekik azon az uton haladni, melyet jólétünk veszélyeztetése mellett eddig is követtek. És nemde, ezt nem akarjuk? Ennek elkerülésére én tehát az első pont azon szerkezete mellett szavazok, melyet az Izraelita-Magyar-Egylet javaslata terjeszt elénk. (élénk helyeslés.)

Rosenberg. Engedje meg a t. értekezlet, hogy mint szakférfiu tehessen néhány megjegyzést. Én úgy

hiszem, a kérdés, magyarul-e, németül-e egészen felesleges; mi Magyarországon élünk, s tehát gyermekeinknek magyarul kell tanulniok. A mi pedig azon állítást illeti, hogy a magyar tannyelv behozatala oly helységek tanodáiban, melyek népessége német, nehézségekkel jár, én annyit mondhatok, hogy midőn a helybeli hitközség a múlt évben a magyar tannyelv behozatalát, a leánytanodába elrendelte, ez tökéletesen sikerült. Én tehát azt hiszem, hogy ne is vitatkozzunk sokat, hanem fogadjuk el a pontot. A magyar községekben nem lesz semmi nehézség, azon községekben pedig, melyek lakosságának nagyobb része német, a tanító tapintatára kell bízunk, miként járjon el határozatunk foganatosításában.

Kohn Salamon azt tartja, hogy nem szabad a szülékre kényszerítet gyakorolnunk, s tehát dr. Schwab indítványát ajánlja.

Tencer. Elöttem szóló Gross, Rosenmeyer és Brody urak igen helyesen és kimerítőleg szólottak a tárgyhöz, hogy nekem nincs mit mondanom, s én csak ist. Kohn igazgató urnak azon megjegyzésére fogok válaszolni, miszerint e pont által kényszerítést követnének el a szüléken. Ha Kohn ur a viszonyokat úgy ismeri mint én, és ismeri, úgy tudnia kell, miszerint a szülék ha szegények, gyakran sirva panaszkodnak a tanító előtt, hogy gyermekük, bár éveket tölt az iskolában, még mindig nem tud magyarul; (helyeslés.) ha csak némileg vagyonosak, magántanítót fogadnak a szülék gyermekük mellé, s a mi a fővárost illeti, többnyire csak ezeknek köszönhető, hogy hitrokonink annyira mennyire mégis értik és beszélnek a magyar nyelvet. A magyar nyelv elhanyagolása már is szomorú helyzetbe hozott bennünket, ezért nem tudtuk honfitársaink kívánatos, teljes rokonszenvét megnyerni, ezért illettek azon szemrehányással, hogy nem vagyunk magyarok; nem akarom állítani, hogy ez eljárás irányunkban méltányos volt, csak constatozom a tényeket. És mert én ilyen tapasztalatokat tettem, s mert azon meggyőződéssel vagyok, hogy a magyar nyelvet csak akkor fogjuk kellőleg megtanulni, ha az mindenütt tannyelv lesz, ezért tiszta lelkiismerettel csak az első pont elfogadása mellett szavazhatok. (tetszés.)

Dr. Lemberger. Én nagy részt Dr. Schwab ur indítványát pártolom, de hogy a vélemények mind kiegyenlíttessenek, ekként kívánom azt módosítani: A magyar nyelv a tannyelv legyen.

Dr. Schwab. Én a pont ellen szólottam. Ha azt mondtam volna, méltatlan dolog az izraelita tanítók gyülekezetében azt még csak kimondani, hogy a magyar községekben a magyarnak kell a tannyelvnek lennie; ha azt mondtam volna, hogy az erkölcsi érzélem, hogy a szentírás, mely ezt mondja: „Mozdítsátok elő javát és üdvét azon országnak, melyben laktok, mert ennek java és üdve a ti javatok és üdvötök is,“ — hogy ezek követelik, miszerint minden gyermeke a honnak ismerje a hazai nyelvet; ha ilyképen indokoltam volna indítványomat, talán juttattak volna nekem is egy kevés tetszésnyilvánítást. Én egy hajszálnival sem vagyok kevésbé meggyőződve annak szükségéről, hogy a zsidó gyermek Magyarországon magyarul tudjon még azon vidékekben is, hol anyanyelve nem a magyar, mint azon urak, kik oly ékesen szólottak e felett. De én más szempontból indulok ki, melyhez a következő pontok tárgyalásánál is ragaszkodni fogok. Én azt tartom, hogy itt nem kellene törvényjavaslatot készítenünk az izraelita hitfelekezeti tanodák számára, és csak azt kellene megállapítanunk,

miként tehetnők lehetővé, hogy a szentirási oktatás az izraelita tanodákban magyar nyelvben nyujtassék; és csak a mennyiben e sajátságosság igényelne a máskülönbeni oktatásban is változtatásokat, határozotassanak meg ezek. Mert tehát nem iskolai törvényt óhajtok, mindazt, mi az izraelita iskolát nem mint szorosán ilyentilleti, mellőztetni óhajtom. Ezért nem is szólottam a német, magyar és szláv nyelvekről. Én alkalmilag ugyan megérintettem, hogy a községek hozzájárulása szükséges, s hogy utopiákat nem táplálok; de az én kiindulási pontom az, hogy csak az határozotassék meg, mit a zsidó iskola, mint ilyen igényel, s minden más tekintetben a törvényes rendelkezéseknél maradjunk. E tekintetből tehát e pont felesleges is; de nincs mindamelllett kizárva, hogy ajánlásképen mondassék ki, vagy megjelelje a munkálatnak irányát, miként a héber tanítás emelése mellett a nemzetisítés is szem előtt tartassék.

Weinberger. Én egy német tanintézetet vettem át, és abból magyart formáltam. — Nem azért hozom azt fel, hogy vele dicséretet arassak, hanem hogy megmutassam, miszerint a magyar nyelv tisztelője, és nemzetem hí fia vagyok. De ki azt mondja, hogy nyelvbéli kényszer hozunk be azért, hogy ez által a nemzet szeretetét kivívjuk, az rosszul fogta fel a kor igényeit. Mennyi megtámadásnak volt a magyar nemzet nyelvi kényszer végett kitéve, s mi újból azt akarjuk megmutatni, hogy csak a nyelv által lehet e nemzet szeretetét megnyerni. Bródy ur különben maga mondta, hogy a nyelvet nem lehet behozni; s mégis lehetlenség ellen kényszerrel áll elő. Ezért indítványomnál maradok, és újból azt mondom: Az izraelita tanodákban a tannyelv legyen rendszerint a magyar.

Reich. Én azt tartom, a gyermekeket az iskolába azért küldik, hogy azt megtanulják, a mit még nem tudnak! — Ha körülnézünk, azt találjuk, hogy a protestáns tanodákban a gyermekek egy év alatt megmagyarosodnak; Magyarországon a gymnasiumokban előbb latin volt a tannyelv, és azóta beszélünk latinul; ha tehát gyermekinket magyar tanodába küldjük, egy év múlva már nagyon jól meg fogják érteni a tanítót, és pedig nem a tanítás rovására. Én tehát a pont mellett szavazok, a tannyelv legyen általánosan a magyar.

Mendl. A tapasztalás a legjobb tanító. Mult évben azon tapasztalást tettük, hogy a kecskeméti iskolát mint a legjobb magyar iskolát dicsérték, s mindamelllett biztosíthatom önöket arról, hogy a gyermekek ott épen annyit tudnak németül, mint bármely más eredetileg német tanodában. Nem kell e pontnak más szerkezetet adni, mint hogy az izraelita tanodákban a tannyelv legyen főképen (vorzüglich) a magyar, de az elemi osztályokban szükséges, hogy az anyanyelv tekintetbe vétessék, és tannyelvül használtassék.

Kern kívánja, hogy a magyar tannyelvet lassanként iparkodjunk általánosítani.

Rosenmeyer. A magyar nyelv tannyelvül általánosan hozassék be, az ország fővárosában azonban egy magyar és egy német tanoda legyen. Ajánlom még a magyar kisdudóvoda alapítását.

Szavazás alá bocsátatik Weinberger módosítványa, hogy általánosan helyébe tétessék rendszerint, és kisebbségben marad; ugy szinte Mendl módosítványa, hogy általánosan helyébe tétessék főképen, és elfogadtatik az első pont a javaslat eredeti szerkezetében.

Felolvastatik a második pont. (szakrendszer.)

Rosenberg. A kérdés, vajjon osztály- vagy szakrendszert akarjunk-e behozni rendkívüli fontosságú néptanodáink virágzására és fejlődésére nézve. — Mindkettőnek megvannak a maga jó és rossz oldalai, de a míg a néptanodában egyszersmind nevelő intézeteket kerestünk, addig szükséges, hogy osztályrendszerünk legyen. A szakrendszer mellett a gyermekek talán az ismereteknek nagyobb mennyiségét fogják megszerezhetni, miután a szaktanító saját szakát jobban is értheti, de a gyermeki tehetségek természetszerű fejlődése lehetlenné válnék. Ne gondolják, hogy az osztályrendszert az utóbbi években ok nélkül hozták be tanodáinkba. Ki a paedagogia történetét mai napig ismeri, tudnia kell, hogy e rendszer, mely most divik iskoláinkban, a paedagogia terén folyt hosszú harcnak eredménye. Majdnem egész Németországban a szakrendszer a néptanodákra nézve gyakorlatiatlannak, a nevelési céllal ellenkezőnek ismertetett fel, és itéltetett el. A néptanodában nem oszthatjuk az oktatást csoportokra, a központosítás itt kikerülhetlen parancsszó. Én az osztályrendszer mellett szavazok.

Dr. Józseffy a Magyarországon létező német tanítóokra való tekintetből a szakrendszer mellett nyilatkozik.

Rosenmayer az osztályrendszert pártolja.

Elnök felolvassa a következő, írásban benyújtott módosítványokat: Az osztályrendszer hozassék be, a hol csak lehet, s hol a viszonyok azt meg nem engedik, ott ideiglenesen szaktanítók legyenek; és: ott, hol a körülmények megengedik, osztálytanítók alkalmaztassanak, a hol ezt a körülmények meg nem engedik, legalább néhány szakot szaktanítók lássanak el.

Mezei következő szerkezetet ajánl: Az értekezlet elvileg az osztályrendszer mellett nyilatkozik, de hol a viszonyok annak behozatalát meg nem engedik, ott mint kiegészítő eszköz, az átmeneti időszakra nézve a szakrendszer jöjjön alkalmazásba.

Kohn Salamon határozottan a szakrendszer mellett nyilatkozik.

Dr. Meisel egészen Mezei módosítványához csatlakozik.

A második pont az eredeti szerkezet mellőztével Mezei módosítványa szerint fogadtatik el.

Felolvastatik a harmadik ülésben kinevezett szavazatszedő bizottmány jelentése a középiskolák és tanítói képezde tárgyában választott kilenc tagu bizottmányra beérkezett szavazatokról. *)

Folytattatik a tárgyalás a javaslat harmadik negyedik és ötödik pontja felett. (tanrend, tankönyvek, a tanító kötelezettségei.)

Duschnitz arra utal, hogy az ily részletes megállapítás nagy nehézségekkel jár, ő azt hiszi, miszerint a részleteknek a helyi viszonyokhoz való alkalmazását az illetőkre kellene bízni.

Grossmann szükségesnek tartja a részletezést azért, mert néhol az iskolákat oktatás tekintetében oly tulságos igényekkel terhelik, melyeknek megfelelni nem képesek.

Dr. Meisel. Én eleinte mindjárt kimondottam, hogy az értekezletnek már eredménye van, ha a javaslatot csak megvitatjuk is; most még hozzá kell tennem,

*) A bizottmányi tagok névsorát már a 17-ik számban közöltük.

hogy senki sem indul ki azon nézetből, hogy a mi itt megvitattatik, véglegesen lenne megállapítva. Nelegyünk tehát oly aggályosak, és gondoljuk meg, hogy a dolgot a legközelebbi értekezleten újból szóba hozhatjuk, újból tárgyalhatjuk.

Dr. Hirschfeld. Időnk, uraim, végéhez közeleg; és csak kevés percről rendelkezhetünk még. Sajnálom kell, hogy oly sok idő és eszeség fordított a rokon kifejezések és fogalomáryalatok megválasztására. El van már hiszen ismerve, és kimondva, hogy e cikkek nem birnak végdöntő jelleggel. Én, ki, meg kell vallanom, az iskolai kérdésben egy különös álláspontot foglalok el, azt hiszem, hogy, mint már az értekezlet elején mondtam, gyökeres benső reformnak kell az iskolai szervezetben életbe lépnie. És akkor az itt tárgyalni kérdések nem csak másodranguak, hanem esetleg meg sem állhatók. Az én nézetem szerint kettőben állott s áll még most is ez értekezlet feladata. Először az iskola iránti általános óhajoknak és igényeknek, melyek úgy szólván a légben lebegnek, kellene kifejezést adni, s másodsor épen ez által a községekben az ezután következő értekezlet iránt bizalmat költeni. De másként nem adhatunk az általános igényeknek kifejezést, és a közbizalmat nem érdemelhetjük s nem nyerhetjük meg másképen, mint ha az iskolai héber oktatásnak emelésére a legnagyobb sulyt fektetjük. A ki maga nem tapasztalta, annak nem lehet fogalma azon nagyon nagyon szomorú állapotról, melyben a hébernek ismerete ifjuságunknál van. Én természetesen nem csupán a magam községéről, hanem általánosán szólok. Emlékeztetek azon leírásra, melyet főt. Dr. Meisel ur nyújt programjában a héber ismereteknek a növekedő nemzedéknél ijesztő csökkenéséről, midőn elbeszéli, hogy a thorához híváskor mondani szokott תורה ברכה latin betűkkel kellett az illetőnek feljegyeznie! Uraim! Együttlétünk percei megszámlálvák; nem akarok tehát önöknek az általam személyesen borzadva tapasztalt részletek felszámolásával terhükre lenni, de elhihetik azt, hogy a panaszban, melyet én itt hangoztatok, azon fájdalomkiáltást hallják, mely minden még zsidó érzelmeiket tápláló szívből kel. Ezen bajon, s mindenek felett ezen bajon segíteni, az a feladat, mely előttünk áll, ha iskolai viszonyaink rendezéséhez látni akarunk.

E baj orvoslására kettő szükséges; 1-szor sokkal több tanóra a héber számára; és 2-szor azon határozat, hogy minden tanító a maga osztályában lássa el a héber oktatást is. Épen most és nagy joggal sürgettetett itt, hogy a szakrendszer végkép utasíttassék ki a tanodákból, és kizárólag az osztályrendszer alkalmaztassék. Nagy joggal sürgettetett ez, mondom, mert mind tanítási mind nevelési szempontból a néptanodában csak az osztályrendszer van helyén annyira, hogy kívánatos, hogy még a felmenőrendszer is alkalmazásba jöjjön, hogy az ifjuság nem csak egy évre, hanem az egész 4 évre, melyet a néptanodában tölt, megóvassék azon hátránytól, hogy oly sok tanítónak, vagy tulajdonképen nevelőnek, — mert hisz ez legyen a népiskolai tanító, — kezén keresztül menjen. De ha ez így van, miért akarunk épen a héberre nézve kivételt tenni? Miért törekszünk mindent a legjobbra, s csak a héber tekintetében vagyunk oly szerény igényűek, hogy a legrosszabbal is beérjük? A héber tekintetében, mely pedig az izraelita tanodában az oktatás zömének kell hogy legyen! A héber tekintetében, hol mindazon tanítási előnyök, melyek az osztályrendszer mellett harcolnak, ép oly mértékben, a nevelésiek

pedig még nagyobb mértékben érvényesek? Hisz a szentírás nagyobb mértékben van nevelési befolyással a gyermeki kedélyre mint bármely más tantárgy! Igen, minden tanító oktassa a maga osztályában a hébert, ha csak azért is, hogy ekként biztosítékunk legyen, miszerint minden osztálynak tanítója héberül tud; mert ez szükséges! Lehet például valaki igen jó hazafi, a nélkül hogy a honi nyelvnek birtokában legyen; hogy ez lehet, arra magam vagyok élő bizonyosság. Én égek a hazám iránti szeretettől, a nélkül, hogy azon szerencsések közé számíthatnám magamat, kik a szép, felséges hazai nyelvben jártasak. De nem könnyen találkozik az, hogy valaki valódi és igaz zsidó, egy zsidó nevelésért buzgó tanító legyen, ha a szent nyelv hangjai előtte idegenek, ha ő a szentírás eszmekörében nem otthonos. Igazi zsidó nevelés a héber oktatás széles alapján pedig az, mire az iskolának mind befelé, mind kifelé a községhezi viszonyában, szüksége van. Az ebben való szembeszökő hiány azon upászfa, mely mind ama gonosz, mérges gyümölcsöket termi, melyeket vizálynak, versengésnek, bomlásnak, és mindannak nevezünk, minek elejét venni törekszünk. Irtsuk ki gyökerét a mérges fának, és a gonosz gyümölcsök nem fognak megteremni. Adjunk a községeknek oly iskolákat, melyek a vallásbeli igényeknek megfelelnek, és béke s egyetértés fog uralkodni. De mig ez nincsen így, addig minden hiába van! —

Főtisztelendő Meisel főrabbi ur a tanítók melletti védelmében mindnyájunk hallatára azt mondá: „Ne bántások az én mesziásaimat és ezek, mint a thalud fejtegeti, a tanítók; bátorodom megjegyezni, hogy a thalud még hozzáteszi: és ne kövessetek el bántalmat az én prófétáimon; a proféták — ez az ifjuság. Elmésen és helyesen! Mert a gyermek tiszta lelkében nyugszanak egy láthatlan világ prófétai sejtelmek, s mi az értelmesnek értelme előtt zárva marad, megtalálja együgyűségében a gyermeki tiszta kedély. Én is azt mondom tehát, ne bántások mesziásaimat, — azaz a tanítókat! De ti mesziás urak ne kövessetek el bántalmat prófétáimon — azaz a gyermekeken. De gyermekeinken nagyobb bántalmat elkövetni sem lehet, mint ha a héber oktatást továbbra is úgy hagyjuk, mint a milyen most. A héber oktatás emelésére pedig kettő szükséges. Először több tanóra számára, és másodsor azon intézkedés, hogy minden tanító a maga osztályában a hébert oktassa.

De mig ez megvalósul, addig is önök tisztelt tanító urak, tegyenek, mennyire azt a mostani tanrendszer szűk határai között tehetik, tegyenek, mint izraelita tanítók, mindent mi önöktől kitelik. Emeljék az önöknek ergedett hatáskör lehetőségei szerint a héber oktatást, emeljék azt zsidó-vallásos szellemben, és megelégedést fognak találni önmagukban, megelégedést községeikben. A panaszok meg fognak némulni, és a község és tanító közötti viszonyban uralkodni fog a szeretet és tisztelet, a béke és egyetértés! (ámen.)

Dr. Meisel. Még két tárgy van itt előttünk elintézetlenül; az egyik a tankönyvekről szól. A bizottmány, mely ezt kidolgozta, maga javaslatnak nevezi, — ne legyünk tehát oly tulságosan aggodalmasak tekintetében. — Arra vonatkozólag, mit tisztelt kartársam mondott, nem csak nézetét osztom, hanem hevét is, ha csak ebből valamit rám átruházni akarna. Én is kimondtam itt a mult ülésben, hogy a zsidó tanítónak héberül tudnia kell, de mindamellett nem érthetek vele egyet. Az Izraelita-Magyar-Egylettől nem kívánhatjuk, hogy e tárgyról is

gondoskodják; ő eleget tett, ha a kezdeményezést teljesítette. Az iskolák vallásosságának emelése végett, kar-társ ur, mi teendjük a magunkét.

Dr. Hirschfeld módosítványa, hogy minden tanító köteles legyen a maga osztályában a héber oktatást ellátni, elvettetik, s a bizottmányi javaslat elfogadtatik azzal, hogy a tankönyveket szerkesztő bizottmány az Izraelita-Magyar-Egylet választmánya által választassék.

Elnök jelenti, hogy dr. Schwab ur a középiskolák és tanítói képezde tárgyában választott bizottmányi tag-ságról lemond.

Tencer. Kénytelenek vagyunk ugyan dr. Schwab ur lemondását elfogadni, de jegyzőkönyvileg óhajtanám az értekezlet e feletti sajnálkozását kifejezteni.

Ez indítvány elfogadtatván, az első póttag lép a bizottmányba.

Felolvastatik dr. Fischer indítványa, a pesti szegény gyermekeknek a mintatanodába leendő felvétele iránt. *)

Dr. Meisel. Indítványozó urnak válaszolom, hogy indítványa teljes méltánylást érdemel. Én ebbeli javaslataimat már közlöttem a hitközségi előjárósággal, és azok már tekintetbe is vétettek. Az indítványozó óhajai tehát rövid időn teljesedésbe mennek.

Dr. Fischer e felvilágosításban megnyugszik.

Elnök jelenti, miszerint indítvány érkezett be, hogy a magyar jegyzőkönyvek a Magyar-Izraelitában, a németek pedig az Allg. Ill. Judnztgban egyszerre nyomassanak ki.

Miután a Magy. Izr. szerkesztője kijelenti, hogy a tárgyalásokat gyorsírói jegyzetek után kimerítőleg adni fogja, és e jegyzeteket az Allg. Ill. Judnztg. szerkesztőjének is átengedni kész, ez indítvány elejtetik.

Fischer N. indítványozza, hogy a magyar ajku izraelita tanítók a Magyar-Izraelitát közlönyükkül válaszszák. (helyesés.)

Elnök: Két tárgygyal kell még foglalkoznunk; a szentírás magyarra való fordításával, és a tanítói segélyegylettel. Kívánja talán a t. értekezlet hogy ezek későbbi tanácskozásaiának hagyassanak fenn. (Hangok: olvastassanak a javaslatok most.)

Elnök felolvassa Epstein és társainak indítványát a thalmud-thora intézetek alapításának előmozdítása, s e végett bizottmány kinevezése iránt.

Epstein azzal indokolja ezen indítványt, hogy a főbaj, melyben iskoláink sinlődnék, az, hogy a héber nyelv elhanyagoltatik.

Dr. Meisel. Én is ugyanazon meggyőződésre jutottam, hogy a héber nyelv ismerete, ha a dolgok tovább is így maradnak, véghanyatlásnak indul, és hogy az anyaggali tulterheltetés miatt a néptanoda nem lesz képes abból kellő oktatást nyújtani. De a főbaj a vallás iránti fogékonyság teljes hiánya. Én egy thalmud-thora intézetet alapítottam, fentartok, s ez a nyújtott oktatás tekintetében folytonosan halad is, de a pesti ifjak részvéte csekély; hogy más községekben is így van-e ez, azt nem tudom. Mindenesetre oda kell hatni minden alkalommal, hogy e tárgy hévvel karoltassék fel; tőlem rövid időn fog a thalmud-thorák szükségességéről egy röpirat megjelenni, de egy bizottmány semmit sem tehetne e dolgban.

Az indítvány elejtetik.

Felolvastatik az Izraelita-Magyar-Egylet terve a

szentírás magyar fordításának tárgyában, s a szakférfiak az Izraelita-Magyar-Egylet nevében felszólíttatnak, hogy e tervről való véleményüket hirlapilag nyilvánítsák.

Az alapítandó tanítói segély egyletre nézve indítványoztatik, hogy egy részben tanítókból, de főképen gyakorlati emberekből álló bizottmány kéressék fel az előmunkálatoknak a jövő értekezletig leendő elkészítése végett. Az Izraelita-Magyar-Egylet iskolai bizottságának illető alosztálya által kidolgozott javaslat szintén e bizottmánynak adassék ki.

Az indítvány elfogadtatván, elnök a bizottmányt ki-nevezi. *)

Felolvastatik a következő indítvány: Fejeztessék ki a jegyzőkönyvben az a feletti sajnálat, hogy számos rabbi és előljáró az értekezletre meg nem jelent.

Ez indítvány pártolásra nem talál.

Felolvastatik a következő indítvány, melyet Grünwald nyújtott be valamennyi tanító nevében: Valamennyi tanító nevében köszönet szavaztatik a tek. Izraelita-Magyar-Egyletnek, mely magának a leglényegesebb érdemeket szerezte iskoláink körül, és azoknak ma tette fel koronáját, a tek. pesti izraelita hitközségnek előzékeny közreműködéséért, továbbá az értekezlet elnökének, ki a tárgyalásokat mély belátással és részrehajlatlansággal vezette, a tiszteletbeli elnöknek, a két alelnöknek, és a 4 jegyzőnek; a mit a jegyzőkönyvbe is felvétetni óhajtunk. (átalános helyeslés.)

Rosenberg az értekezlet elismerését kívánja jegyzőkönyvileg kinyilatkoztatni Grossmann Ignác ur iránt, ki az értekezleti előmunkálatok elkészítésében sokat fáradozott.

Mindkét indítvány közfelkiáltással elfogadtatik.

Elnök: Mint emlékezni méltóztatnak, tegnap egy levéi olvastatott fel, mely a jövő értekezlet tárgyában a szegedi izr. hitközség előjáróságától érkezett. Most kellene tehát a jövő értekezlet helyét és idejét megállapítanunk.

Roth rabbi indítványára egyértelemmel határoztatik, hogy ezentul minden évben két értekezlet tartassék, és ugyan a legközelebbi az őszi ünnepek után Pesten. Ekkor fog azután a további értekezletek helye és ideje meghatározatni, mely alkalommal a tek. szegedi hitközség előjáróságának örvendetes tudomásul vett levele is tekintetbe fog vétetni.

Elnök bizottmányt nevez ki a jegyzőkönyvek hitelesítésére.

Tencer. A jegyzőkönyvbe szeretném felvétetni, hogy dr. Rózsay tiszteletre méltó elnökünk a magyar zsidóságnak, különösen pedig a tanítóknak és községeknek elismerésére és köszönetére tette magát érdemessé a tanügyi értekezlet létrehozása körül kifejtett rendkívüli buzgósága által. (helyeslés.)

Dr. Meisel. Én szerencsés utat kívánok önöknek. Érjenek jó egészségben szeretteikhez, és elégedjenek meg azzal, a mit itt találtak, mert első kísérlet volt ez alkalommal; s ha önök ismét eljönnek, hozzuk magunkkal azon komoly jó szándékot, mely a tárgyat megilleti.

Elnök. Gyülekezetünknek, az én nézetem szerint, két célja volt; t. i. hogy az elhanyagolt iskolai ügyet némileg fölsegítsük, másodsor pedig azon cél, hogy egymást, vagyis inkább azon férfiakat, kik életüket ezen szép, de tövises pályának, a tanítóinak, szentelik, hogy

*) Szövegét lásd ugyane számban.

*) A tagok névsorát a 17-ik számban közöltük.

továbbá erőnket és tehetségünket megismerjük. A mi az elsőt illeti, reményilem és kívánom, hogy jelenlegi konferenciánkkal alapköve legyen letéve egy jobb jövőnek az iskolai ügyben. A mi a másodikat illeti, azt is elértük, mert egymást közelebről megismerve, erőnket, tehetségeinket, barátainkat is ismerjük, ismerjük azokat, kik a szent ügytől az áldozatot sem tagadják meg, mint ezt önök mutatták. Én az értekezletnek az Izraelita-Magyar-Egylet nevében legforróbb köszönetet mondok, köszönetet a pesti izraelita hitközség nevében is; de sőt jogosítva érzem magam önöknek köszönetet mondani az egész magyar zsidóság nevében, mert ha eddig nagyobb és igen sokat nem hoztunk is létre, mindenesetre alapkövét tettük le egy áldásdús jövőnek, melyre bizonynyal tovább is építhetünk. Eljön még, s reményilem nem sokára, az idő, mikor jelen munkánknak sikerét is aratandjuk! — (éljenz s.) És ezzel az első magyar izraelita országos tanügyi értekezletet berekesztetem. —

A kecskeméti tanítói kar benyújtánya a tanügyi értekezlethez.

A mai napon megtartott iskolai tanácskozmányban célszerűnek találtatott, a t. Izraelita-Magyar-Egylet által, a f. hó. 27-én és 28-án Pesten tartandó tanügyi értekezletre, kitűzött kérdésekre a következő megjegyzéseket írásban feltenni, és a gyülekezet elnökségének átnyújtani:

az 1-sőre. A kérdést nézetünk szerint következőleg kellene szerkeszteni:

Minő változtatásokat kell a tan módszer és tankönyvek tekintetében a végből ajánlani, hogy a magyarosodás iskoláinkban elérjék a nélkül, hogy a többi szükséges tárgyakban oktatás hátrányt szenvedjen?

Megjegyzés: A módszer tekintetében legtöbb a helyi viszonyoktól függ; valljon t. i. a magyar vagy a német a gyermekek anyanyelve. Mindenesetre az alsóbb osztályokban az előadás a gyermekek anyanyelvén, a felsőbb osztályokban pedig mindkét nyelven történjék, még pedig úgy, hogy néhány tárgy magyarul, mások németül taníttatnak. — Az iskolai könyvek tekintetében szükséges, hogy a két nyelvbéli olvasókönyvek ne mint eddig, tartalmilag megegyezzenek, és ez által több oktatási hátrányt előidézzenek, hanem különböző tartalmuak legyenek. Egy jó bibliai történet bármely nyelvből, mindenesetre sürgős szükséglet.

a 2-dikra, Az iskolának a községhez viszonya csak akkor lehet rendezett, ha vagy hatóságilag kirendelt, vagy a községek által választott felsőbb folyamodás van a vizsgálódások elintézésére.

a 3-dikra. Iskoláink magyarosodása, és jó tanítók szerzése csak akkor lehetséges, ha az egyes, eddig éves, tanfolyamok mind a néptanodákban, mind a képezdékben meghosszabbíttatnának.

A megpendített kérdésekhez még a következőt bátorkodunk esatolni:

Miként kerültessek ki az izraelita tanítói karnak, és más izraelita tisztviselőknél és intézeteknek, következőképp magának a zsidóságnak lealáztatása, mely a pályázatoknak a napilapok egyéb, többnyire nagyon profán hirdetményei közötti közzétételéből támad:

Megjegyzés: Talán az által, ha a községek megegyeznének egy zsidó lap tartásában, és egyedül ebbe ígattatnák a pályázatok, a nagy napilapoknál szokásosaknál mérsékeltbb díjak mellett.

Kecskemét, április 24-én 1862. (Következnek az aláírások.)

I n d í t v á n y.

Főt. főrabbin Dr. Meisel ur tegnap e teremben sajnálattal említé, hogy a pesti rabbinatusra léptekor többszáz zsidó gyermek látogatta a missionáriusok iskoláját. Nekem meg kell je-

gyeznem, hogy még most négyszáz zsidó gyermek jár a missionáriusok iskolájába.

Indítványozom tehát, hogy a t. tanügyi értekezlet, a t. egy-lettel együtt, szent vallásunk érdekében azon felszólítással forduljon a t. hitközségi eljárásához, hogy ez a mintafőtanodai tanpénzből nyert csekély jövedelemről mondjon le, hogy így e tanoda mindezen szegény gyermekekre nézve is hozzáférhetővé tétessék.

Tudom, hogy e tanodába most is vétetnek fel ingyenes gyermekek, de sok szegény családapa van, kik nem jöhetnek könnyörögni, és gyermekeiket sem akarják ingyenes tanítványoknak nevezetni, de ha egyáltalában nem fogadtatnék el tanpénz, megszűnnék a megszégyenítés.

Dr. Fischer.

T á j é k o z á s.

(Sz.) Legközelebbi számunk hasonfelirású cikkében csak általános vonásokban iparkodtunk hitfelekezetünk jelenlegi községetének rajzát adni.

T. olvasóink tapasztalhatták, hogy esetünket a legfeketébb festékbe kellett mártanunk.

Kevéssé kecségető ez arra nézve, hogy rajzunkat folytassuk, s mégis felvesszük újból az esetet, hogy először is elevenné váljék mindnyájunkban a tudat, hogy valamit tennünk kell, s azután szólhassunk arról, mit lesz tenni a legcélszerűbb, mert nem az a jó orvos, ki a létező betegséget eltagadja, sőt ellenkezőleg, a baj felismerése első feltétele az orvoslásnak, első lépés a gyógyításra!

Az egyes községek feje felett kitért viharok, mi- ket mult eikkünkben felemlítettünk, csak kórjelek, de a betegségben magában mindnyájan sínlődünk, s a baj oka, hiánya minden pozitív törvénynek, mely hitközségeink a világi hatóságokhoz viszonyainak biztos szabályozója lehetne.

A mi autonomiánknak — a hol volt, valamint a világi hatóságok beavatkozásának — a hol dívott, csak a szokás volt alapja, de ez a szokás, a mily tiszteletre méltó — koránál fogva, ép oly ingatag — lényegénél fogva.

E szokásnak érvénye az emberi természet azon tulajdonságán sarkallik, hogy egyesek úgy, mint tömegek azon az uton szeretünk újból menni, melyen már előbb is jártunk, s melyet tehát megismertünk; s ezért a szokás mindig alanyi, mondhatnók személyes valami.

De ha e szokás egyszer bármi módon megszakasztatik, és új ut nyitattik, a járókkal csakhamar erre veendik utjukat, s a régi járdát benövi a fű; vagy mondjuk, ez nem történik, az utasok egy része — a szilárdabb jellemű ragaszkodik a régihez, melyet annyi idő óta megkedvelt, de mások a gyengébb jelleműek sem lesznek kevesebben, kik a meghívásnak, vagy tán parancsnak engedve az új pályára lépnek, És ekkor ezekre nézve rövid időn ez válik szokásossá.

Körülbelül így van most a mi hitközségeink állására vonatkozó ugynevezett „törvényes szokás“ is.

Régibb időkben a helyhatóságok gyakorlata bizonytalan, ingatag, változékony, de mégis némi önkormány-

zási jogot engedtek hitközségeinknek; ez volt a régibb szokás.

1850 után e szokás megszakadt, jött az új rendszer, mely hitközségeinket minden önállóságukból kivetkőztette, és majdnem minden vallásbeli kérdést is a világi hatalom tekintélyével döntött el. — Ha a régi utat ezalatt nem nőtte is be a fű, ha a helyhatóságok ujolagos szervezésével a régi gyakorlat helyre állott is, de viszont csak emberi dolog az, hogy különösen azokra nézve, kik az említett utóbbi időkben mint világi hivatalnokok intézték gyakran a zsidó hitközségek sorsát, ez új szokássá vált, mely egyesekre nézve a régiebbnél itt-ott tán kecsgetőbb is.

És hogy ezen újabb szokás emléke annál veszélyesebb, mennél tágabb az illető közigazgatási közlegek hatásköre, azt megint kétségbe vonni nem lehet.

És ez a Pandora-szelence, melyből hitközségeinknek annyi kellemetlen meglepetés került; innen a lehetőség, melyet bőven aknáznak ki megférhetlen rabbik, s letett előljárók, hogy a községeket előljáróságaikkal s intézményeikkel együtt tövükből kiforgassák. Az ürügy a hatóságok előtt rendszerint a vallás szentsége, melylyel az itt mélyebben be nem hatható közigazgatási közlegeket elámitani oly könnyű, a valódi ok pedig mindenkor büns nagyra, vagy nemtelen önzés!

De ha az újabb bajoktól szabadulva, az 1850 előtti gyakorlatra visszavergődnénk is, — a mi pedig csak úgy reménylhető, ha a nm. udv. kancellária a megyék kormányzóinak, mint mult cikkünkben kiemeltük, e részben határozott utasítást adna, — ha erre visszavergődnénk is, az kétségkívül javulás volna, de nem felgyógyulás.

A betegség megmaradna, mert megmaradna a bizonytalanság, mely községi szervezeteinken ónsúlyként függ, s minden haladási mozzanatot megakadályoz.

A régi gyakorlat ki nem elégíthet, mert ingatag volt; az egyik megye így, a másik város úgy, — de ugyanazon megye is pár évvel előbb így, pár évvel később úgy járt el. A régibb gyakorlatnál is kelletnél nagyobb szerepe jutott a nepotismusnak, s a pénznek, s volt példa rá, hogy a szolgabíró, mert neki úgy tetszett, egész hitközségi előljáróságokat, még a legbotrányosabb testi büntetésekkel is illette. — Legjobb esetben is a helyhatósági kormányzat jóakaratótól függ a régi gyakorlat mellett, az izraelita hitközségek állása, s lehet, hogy nem mindenütt fognók e jóakaratot találni.

Esetleges jóakaratra pedig megnyugvással nem bízhatjuk a legszentebb lelkiismereti ügyet, a vallást!

Mit kellene tehát e részben tenni? Erről legközelebb.

Hazai hepp-hepp.

A belényesiek bebizonyították, hogy ők nem 1862-t, hanem legalább is két évszázaddal kevesebbet irnak.

Az eseményt magát a „Sürgöny“ után közöljük t. olvasóinkkal, s a „Sürgöny“ levelezőjének szavait, — a Sürgönytől mást nem is várhattunk, — egytől egyig mi is aláírhatjuk.

Van azonban nekünk még azonfelül is egy pár megjegyzésünk.

Levelező ur a száz család életét veszélyeztető mesét egy kis leány álmának, eszelgős képzelgésének, vagy roszakaratu koholmányának tartja.

Már akár álom, akár eszelősség — ha ilyen veszélyes, a közbiztonság fentartására hivatott hatóságnak tiszte lett volna, őt orvosi kézbe adni, vagy másként gondoskodni arról, hogy többet ilyenent ne álmodják, és ne képzeljen. Ha pedig roszakaratu koholmány, annyival inkább lett volna kötelessége a hatóságnak kideríteni e koholmány indokait és esetleg szerzőit. Hogy a zsidó rabbi és tanító erről felvilágosítást nem adhattak, az kézzelfogható, ezeket kihallgatni tehát felesleges volt, s jobb lett volna a leány ellen intézni, és kellő szigorral folytatni a vizsgálatot.

Ha esküdt ur a feladó leányt a tébolydába, vagy a fegyházba kíséri vala, ezt örtenők, de hogy a zsidók imaházában mit keresett, azt nem értjük.

Nekünk zsinagógánk épen oly szent hely, mint bármely keresztény hitfelekezethez a maga temploma, s mi nekünk komolyan kell tiltakoznunk az ellen, hogy ezen az áhíthatnak szentelt csarnokokat oly istenkáromló vizsgálatokkal megszensteltelentsék. Képzeljék keresztény testvéreink, hogy az ő templomukban történt a botrány, s helyeselni fogják tiltakozásunkat.

Nem vagyunk boszuvágyók, de itt száz meg száz család testi és vagyombeli biztonsága van, mint a „Sürgönyből“ megértjük, komolyan veszélyeztetve, s ezért kívánjuk és óhajtuk, hogy a hatóságok, kiknek kezében az ügy van, e cégeres bűn részeseit érdemük szerint büntessék meg. És ily súlyos körülmények között az izgató hir könnyelmű terjesztése is bűn már!

Belényesen azonban mindenesetre rajta marad dicsősége azon felfedezésnek, hogy a zsidók nem csak husvétkor, a mit a Kirchenzeitung már régtől fogva tud, hanem még ápril 26-án is áldoznak keresztényvért, még pedig templomukban. Az illetők bizonyosan veres tentával fogják e napot kalendáriumukban megjegyezni, Belényesnek pedig biztosítani az őt méltán megillető helyet az emberiség művelődési történetében.

Meg kell még jegyeznünk, hogy a „Sürgöny“ közlését a „Pester Lloyd“ is felhasználta — tárcacikknek. „Regényesség Belényesben“! Mig a Sürgöny azon aggályt nyilvánítja, hogy a felizgatott nép a környék faluban a zsidókra támad, a Pester Lloyd az esetnek regényes oldalát látja csak! Pedig azzal gyanusították szégyent, hogy zsidó organum! M.

A „Sürgöny“-nek Belényesből máj. 13-ról írják:

Városunk lakosságának azon nem csekély része, mely a zsidókra koholt különféle istentelenségek valóságát inkább hiszi, mint saját hitágazatait, néhány nap óta nagy izgatottságban van.

És miért? nem egyébért mint egy kis szolgáló leánynak álmodott, eszelősségében képzelt, vagy épen roszakaratulag koholt borzasztósági miatt.

Ne hogy sokáig tartsam függőben a t. olvasót, azon reményességben, hogy a kérdéses borzasztóság olvasására el nem ájul, le-

leplezem az egész tényálladékot minden további visszatartózkodás nélkül.

Folyóévi április 26-án a belényesi zsidók áldozatot akarva bemutatni az Istennek, egy keresztény leányt a zsinagógában meggyilkoltak, illetőleg megsaktereztek.

Ezen borzasztó tényálladék jogi valósága a következő körülményeken alapszik.

A zsidó sakterek kötelesek vágó-késeiket minden élesítéskor az illető rabbinak bemutatni, ki, ha azokat törvényszertári éltéknek nem találja, az azokali vágás kósernek nem tekintetik. Így történt, hogy f. évi április 25-én két vidéki sakter a belényesi rabbihoz jöven, bemutatott késeik újbóli élesítése végett a konyhába utasítottak, mit a rabbinál lévő szolgáló látva, aggodalommal panaszkodott egy zsidó tanítónál szolgáló másik kis leány előtt, hogy ő ezen gyanus késélesítések miatt igen nagy félelemben van.

Április 26-án, azaz másik napon a zsidó tanítóné elküldi szolgálóját egy könyvvel a zsinagógába, hogy azt az otthon feledő tanítónak adja át, mit a szolgáló teljesített is.

Nyolc nap múlva a zsidó tanító szolgálója baha menván Remetére, az ottani községi jegyzőnek azt adja elő, hogy midőn ő egy héttel ezelőtt a zsidó tanító könyvét a zsinagógába vitte, ennek közepén a rabbi szolgálóját látta lábainál fogva a padlássgerendához akasztva, feje alatt egy dézsa állott, melybe a meggyilkolt leány vére folyt, s hogy őt is meg akarták ölni, de ő a zsinagógából elszaladt.

Az illető remetei jegyző feljeleníti az egész esetet a belényesi főszolgabírónak, illetőleg a belényesi megyei esküdtnak, ki is a vizsgálatot megkezdvén, a remetei leány ragaszkodott a jegyző előtt tett állításaihoz, azon módosítással, hogy noha ő a zsinagógában felakasztott leánynak csak hátsó részeit látta, mégis megmaradt azon meggyőződésben, hogy az nem lehetett más, mint a rabbi szolgálója, mert ez most elttűnt a nélkül, hogy valaki holletét tudná.

A zsidó tanító és rabbi kihallgattatván, méltó indignációval adják elő abbéli sajnálkozásukat, hogy a honban engedélyezett héber vallású felekezet, egy gyermek-leány képzeletén, vagy épen roszakaratu koholmányán alapuló embertelen cselekedettel oly könnyedén gyanusítottak; különben az állítólag meggyilkolt szolgáló hollétét a rabbi föl nem fedezheti, mert az, mint mondá, tőle megszökött.

Hah! a rabbi nem tudja előadni a szolgálót! nem is kellett a publicumnak egyéb; a közvélemény (?) a tényálladékot bebizonyítottnak tekinti, a zsidókra kigyót, békát kiabál, a zsidó tanítónét az utcán majd lekövezik, s Izrael fiait rettenetes boszúval fenyegetik.

Eközben kidertül, hogy az állítólag meggyilkolt leányeseléd Belényes városának Burgundia nevezetű részében egy másik zsidóhoz szolgálatba lépett, s ott bünbánólag sajnálkozik a rabbitól

elszökése miatt, mely szökésre ő leginkább a zsidó tanító szolgálója által ösztönöztetett.

Ezekután természetesen következett a remetei kis leány és a feltámadott szolgálónak szembesíttetése, mely alkalommal azelőbbi a helyett, hogy csalatkozását, illetőleg meghazudtoltatását belátva, állításait visszavonta volna, azokat csak azzal módosította, hogy ha már ez a leány megkértül, akkor bizonyosan más leány lehetett az, a kit a zsidók megöltek, mert ő csakugyan látott egy megölt leányt a zsinagógában a gerendákra akasztva.

Erre mindamellett, hogy a zsidó tanító szolgálója az állítólagos gyilkosságot csak nyolc nap múlva fedezte fel, s hogy ezen idő alatt a zsidó tanító szolgálatában folytonosan megmaradt; továbbá, dacára annak, hogy az állítólag meggyilkolt leány életbenléte bebizonyult, s végre még azon körülmény figyelembe nem vétele mellett is, hogy az izraeliták, ha csakugyan egy leányt áldoztak volna fel zsinagógájukban, egy idegen személyt oda be nem bocsátanak, vagy ennek megtörténte esetében arról szintén gondoskodtak volna, hogy ez a történeteket el ne árulhassa, — tegnap egy a megyei esküdt és két városi tanácsbeli tagból álló bizottmány, bizonyosan azon helyes céllal, hogy az izgatásoknak minden táplálékát elvegye, bírói szemlélet tartandó, a zsinagógába ment; s szörnyűség, a minek ott nyomára jöttek! A mester- és egyéb gerendák már mind eltűntek, mert t. i. a zsinagóga történetesen stukaturral épült, s nem hogy valami nagy pocok-szeget, de még csak szegnyomot sem találtak, a hol az Istenben boldogult felakasztva lehetett volna; s minthogy így az akasztásnál mulhatlanul megkivántató magasztatban semmi gyanus nyomok sem látszóttak, nem maradt egyéb hátra, mint a súlyknál fogva lefelé törekvő testek, illetőleg a vér nyomaiban keresni a szükséges gyanu-okokat; ámde nem kell mondanom, hogy a kutatás itt is mindenre inkább, mint vér nyomaira vezetett.

A vizsgálat ilyeténkép befejeztetvén, az összes iratok főispáni helytartó ő méltóságához N.-Váradra betérjesztettek; én pedig sietek a nyilvánosság fölkeresésével ezen rut izgatásoknak egyéb káros hatását elvágni.

Azt mindenki tudja, hogy a rossz hír sólyom-szárnyakon repül, a jó pedig ólomlábakon merül el. Így áll a dolog a fentebb elősorolt koholmányokkal is; a kérdéses leány meggyilkolásának híre nemcsak a várost, de az egész vidéket befutja, s addig, míg a könnyen-hívők e hír alaptalanságáról meggyőződhetnek, megtörténhetik, hogy a nép valamelyik távol eső falu zsidó korcsmárosával kézzelfoghatólag fogja éreztetni könnyen-hívőségét.

Szomorú dolog, hogy a nép ilyes, nem egyéb, mint a vallásfelekezetek egymással ingerlését célzó koholmányoknak hitelt ad, s még inkább sajnálatos, hogy sok oly egyén is, kiktől az ember kissé több érettséget méltán várhatna, az ilyes mendemondáknak hitelt adva, míg egyrészt kiskorúságot árulnak el, addig másrészt megsértik magát a törvényhozást, feltéve azt, hogy törvényeink, akár tudatlanságból, akár szándékosan, megtűnnek hatalmuk körében egy oly vallásfelekezetet, mely ártatlan keresztény hajadonok legyilkolásával hisz méltó áldozatot hozni Istene oltárára.

TÁRCA.

Hebraica.

III.

(Romlott világ. — A civilisatio kinja. — A régi jó idők. — Aze előtt és most. — Satnya fácskák és busongó virágok. — Keserves idők. — A nők mint predikátorok. — Horror uxoris. — Hymen, Venus és Luxuria. — Félnék hazafiak és felstült kalkulátorok. — Romlott törzs, melyben ifju életerő pezseg. — A legszebb csillag. — A zsidónő.)

„Szörnyű romlott világ ez! Bárhová tekintsen, bármerre forduljon is az ember, mindentűtt csak a folytonos stüvedés sajnos jelenségei tünéznek szemébe. Ki-kivesznek lassanként az apák

szép erényei, jámbor szokásai; elenyésznek, helyöket nem pótolják mások, s az ifju nemzedék tökéletesen elkoresosodik. Kiváltképp azok a mostani ifjak tetézik és növelik folyton folyvást a világ eme sanyaru állapotját, mert letérve ama helyes ösvényről, melyet a jó Isten a világ fentartására és boldogítására az emberi nemnek kijelölt, tévuttra kertültek, s magukkal együtt az egész világot is a vegényészet tátongó torka felé ragadják!“

Ilyen és hasonló panaszok zugják végig napjainkban az összes civilizált világot, egyik sarkától a másikig. Szegény civilizált világ! Hogy nem rösteli, oly hitzke s oly hatalmas létére még oly apróceprő dolgokkal is bibelődni, mint a milyenek az ére nyesség, a jámborság, az erkölcsösség, s plane még azért pityeregni is. Minek is ezek neki? Hiszen ugy sem tartoznak pro-

grammjába, s úgy is eltörekszik innen erről a földről, oda föl a magasba, a hol azt gondolja, hogy ott van a mennyország, s csak amugy félvállról nézi azokat az elmaradt barbarokat, kik még a régi jó időnek hivei maradtak. No, de ne bántsuk azért a civilizált világot! Hiszen igaza van neki mindazonáltal, s a mit e tekintetben mond, azt nagyon helyesen mondja.

Hasonlitsuk csak össze egy keveset a régi világot ezzel a mostanival, de ne is a nagyon régít, hanem még csak a közelmúltat is, s lássuk milyenek voltak az emberek akkoriban, s milyenek mostan, s különösen mennyire nem különböztek azon idők ifjai a mieinktől. — Azelőtt az ifju, midőn atyai kéz alól fölszabadult, elment a világba élettapasztalásokat szerezni, hogy ezáltal magát emberséges emberré képezze. Körülbérté itt magát egy keveset, s midőn már annyi életbölcséségek birtokában vélte magát, mint a mennyit a boldogságra elégségesnek hitt, ismét felszedte batyuját, megfordult s megcsinált emberként tért meg az ősi ház csarnokaiba. Itt lustrumot tartott ezután helységégének ifju virágai fölött, s melyiknek látásán keblének nyugodalma háborodásba jött, azt szépen leszakasztotta, oda tűzte nyugtalanokodó szívének kellő közepére, tisztességes kereset után látott, s mint derék, jóra való családapa az emberiség közjavanak előmozdításán dolgozott.

Most pedig? Uram, teremtőm! mily rettentő hanyatlás! Semmi nemes hajlam, semmi jámbor érzület, semminemű közszellem nem lengi át ifjaink elsatnyult lelkét. Szín- és sörház az ő világuk, eb- és löverseny életbölcséségi iskolájuk, nyul- és élvadászat azon kegyelt foglalkozás, mire őket keblük benső vonzalma készteti, s minden felebaráti érzelemből kivetkőztetve, elfelejtik, hogy ezalatt odahaza a bájos rózsák, a szende liliomok s az ékes tulipánok mélységesen busulnak rideg elhagyottságban, s hiába epednek vigasztaló után. Rágódik rajtuk kegyetlenül a vén időnek irigy vas foga, olyanokká szándékozván azokat is tenni, mint a milyen jómaga, s nem találkozik senki, senki sem, ki őket ez iszonyu veszedelem elől biztos révbe vezetné! Ifjaink elkorcsosodtak, kiholt belőlük minden lovagias érzemény, nem is férfiak már!!

És azért indul a világ oly kegyetlen elkeseredésnek. A Themse ködövedzte hónapban elkeseredett háromlányu anyák keseru predicatiókat küldenek a Timesba, s keservesen keseregnek a férfivilág ez immensis eltompultságán, valamint méhük szülte s keblük táplálta virágaik végzetes balsorsán. S a Szajna ékes partjai, s a Rajna szöke hajjai s az ő Duna hullámai ezernyi ezer chorusban hangoztatják vissza e mélységes keservet! — Hasztalan mind! Ők nem mozdulnak, eltompult keblük meg nem indul az általános keservhangon, és Hymen gazda nyugton és háborgatlanul tovább szundikálhat. Nógathatják váltig kedves ifjainkat: Mariez vous et vous ferez bien! Ők csak azt replikázzák: Ne mariez vous pas et vous ferez mieux! a mivel hogy ez a mostani korszellem őket ekként tanította. Nem is házasodik már most senki, de épenséggel senki sem — azaz hogy kivéve csak, és pusztán csak, és egyesegyedül csak — a zsidókat!!!...

Ez szörnyűség! Midőn a félvilág azon töri agyvelejet, miként lehessen e „horror uxoris“ szerencsétlen voltának elejét venni? midőn egymást érik a jutalomkérdések e baj oka s eltávolítása módjának kifürkészésére, s annyi sok okos fő annyi sok szép theoriát kikalkulál, az aranyakat még szebben zsebre rakja, s a baj mégis csak a régi marad, sőt naponta veszélyesebb alakot ölt: Ezek a zsidók, ezek a ménkü zsidók, a kik még emancipálva sincsenek, tehát joguk sem volna hozzá, minden theoria, minden philosophia, jogosultság és divat ellenére, csakugy nyakra före és seregestül tódulnak Hymen templomába, illetőleg a zsinagógába, s oly türedelmes szívvvel hajtják nyakukat a mostanában annyira rettegett iga alá. Keserves érzülettel látja ezt egynémely a hon javát becses szívéen hordozó drágalátos hazafi, nagy, nehéz

veszedelmek képei tűnnek fel sejdítő lelke előtt, rettentően elszörnyűködik, s aggálytelen felsohajt: „Én Uram Istenem! Mi lesz ebből?!“....

Pedig nem mondhatjuk, hogy a házasságtalansági mániának kuforrása egyszersmind a zsidóknál is bőségesen ne buzogna. Azon borzasztó förém, mely Hymennek legeslegesküdtébb ellenése, a mértéktelen fénytűzés, bizon a mi feleiknél is csakugy fészkelte be magát, mint akárhol egyebütt, sőt — s ezt tagadnunk nem lehet — épen mi nálunk ütötte fel fő residentiját. Hogy pompaszeretők vagyunk, azt ne apprehendálja senki sem, mert hiába! mi is keleti nép vagyunk. De hogy ebbeli kedvtelésünket a legnagyobb fokig felcsigázzuk, hogy termekben, viseletünkön a fénytűzés nem plus ultrája uralkodik: ez már édes feleim, nem csak magában véve is felette kárhözatos dolog, nemcsak hogy egytetemes hatását, az elpuhulást, az eltespedést nálunk sem téveszti el — hanem gyűtinknek épen ez leggonoszabb veszélyeztetője. Mert habár letűnt is nagyrészt a tudatlanság, a vakhít hollósötét éjjele, s ezzel együtt szenvedéseink fő-tényezője, a sandaszemű irigység azért még folyton vicсорitja ránk még épségben maradt fene fogat, s épen e tulságos fény s pompa látása nyujtja nemtelen indulatának a legbőségebb táplálékot; s bizvást állíthatni, hogy a mai zsidógyűlöletnek főforrása csakis e sajnos körülményben rejlik.

Másik az előbbinek nem sokat engedő, de következményeiben azt tán még tulhaladó factora a nősülési irtózatnak, s korunknak egyik főjellemonása: a z e r k ö l e s ö k r o p p a n t f e s l e t t s é g e, mely fene mételeyként mélyen s kiirthatlanul harapódzott be ifjaink lelkébe, — fájdalom! ebben sem maradtunk hátra! — Hiába! Olyan ez a mi fajunk, mely minden éghajlat, minden lég-mérséklet alatt egyaránt tenyész, s mindentűt a hely természetéhez képest, a szerint idomul. Bár a keletnek, mint a conservativismus ő helyének jelleme oly lényegesen elűt a nyugatitól, mint a folytonos progressio székhelyétől, s nektűnk, mint keleti vérnek, annak jellemével birnunk kellene, de már egyáltalán kivételt képezvén, ebben is ugyanazt tanusítjuk, s nem csak hogy a nyugati haladás, művelődés és civilizatiohoz szorososan hozzá ragaszkodunk, sőt nem ritkán annak zászlóvivőivé is válunk. És valamint annak fény, ugy bizony árnyoldalait is tökéletesen elsajátítottuk, és csak az az egy nyujt még némi vigasztalást, hogy ebben már nem bennűnköt illet az elsőség. —

„Itt van la!“ sopánkodik erre az aggodalmas szívű hazafi, „a zsidók is csak oly fénytűzők, mint akárki más, az erkölcsi feslettség nyavalyájában szintugy sinlődnék, mint a jelenkor akár-mely egyéb fia, s mégis házasodnak, mégis erősbűlnék naponta... Én kegyelmes Istenem! Hiszen ezek maholnap az egész világot kituszkojják helyéből, és csupán csak űk maguk lesznek ezután az egész földnek egyesegyedűli birtokosai!!!

„Hogyan van ez már most?“ tételődik a theoria hőse, „hogyan lehet az, midőn ugyanazon okok működnek közre, az okozat mégis elmaradjon. Midőn ezeknek a zsidóknak állása, mozgalmi köre, sokkal megszorultabb, mint minden más ember fiáé, és házasodó feleik száma mégis csaknem 50 száztólival mulja felül mind a többiekét?“

Ne aggódjatok ti félénk lelkű hazafiak a zsidó nép eme élet-erején, s ti kalkulátorok ne csodálkozzatok, ha theoriátok itt cserben hagy. Ne aggódjatok, mert ha belenéznetek a történet örök igazságu könyvébe, és ha csak a jó Isten a fehér, vagy fekete vagy szürke hályogok egyiki minéműtségével tökéletesen meg nem vert benneteket, hát megtalálhatnatok, hogy bármikor is tett légyen szert a zsidó némi hatalomra, bárhol is gyakorolt légyen befolyást akár anyagi, akár szellemi tulsulyával a köztgyeekre, hogy az soha, de soha sem vált hátrányára az országnak, sőt — s ezt kivétel nélkül mindenűt találandjatok — a hol valamely ország fényre, jólétre emelkedett, ebben a zsidóknak mindig egyik

legkittünőbb érdemük jutott. Ne féljete! Mert a mely népben, dacára négyezredes létének még folyton oly ifju s oly megtörhetlen életerő pezseg, az romlott, az nyomorult nem lehet, mint a milyenek ti azt — bár rovására lelketek örök üdvösségének is — erőnek erejével kisütögetni törekedtek, és nem is fog olyannak feltűnni soha sem, ha csak saját sötét lelketek mezébe nem burkolódnak.

És ti theoretikusok ne esodálkozzatok, mert számításokból egyet kifejejtettetek, azt tudniillik, hogy a házasságnak mindig első és főkelléke: a családi élet ösztöne! — A zsidó népnek egyik legkiválóbb sajátága emez ösztön már ősrégi időktől fogva, s a későbbi végzetteljes események következtében ez csak annál mélyebb gyökereket vert szívében. — Szende, bájos estcsillagként ragyog a házi tűzhely éltünk borongós egén, mely a terhes munkában átizzadt nehéz nap után enyhe nyugalomra int, mely egyedüli menhelyet ígér az élet fáradalmi és sanyaruságai alatt összeroskadt bajvivónak, mely egyedüli vigaszt hint az élet keserűségével túlterhelt kebelbe. — És ha valaki, ugy bizonyára a zsidó volt az, kinek a sorssal küzdött kemény tusái, a legádázabb viharokkal vívott nehéz küzdelmei után és alatt fölöttén nagy szüksége volt ily enyhe nyug s menhelyre. S a mire őt először a természet készíteté, a szükség nógatta, az későbbben elválatlan sajátjává lön.

Ez tehát az ok, miért nem mutatkozik a zsidóknál is, a hason okok léteztének dacára, azon egyetemes baj, mely rajtuk kívül csaknem minden más népfajnál otthonos. A zsidónak családja mindene, legfőbb kine, egyetlen világa. Lehetlenség neki a nélkül lennie. Mert az emberi szív epedő szomjjal vágyakozik a szeretet után, a zsidó pedig, kinek számára ez a virág sehol sem terem, de esetlegesen szinte emberi szívvel bír, egyedül csak családjá körében talál ezért kárpótlást.

Aztán hogyan is lehetne oly különösen feltűnő dolog a zsidóknak kiapadhatlan házassági kedve, a midőn olyan feleségről van szó, mint a milyen — a zsidó nő? Ismeritek őt, ti kedves zsidófalók, ugy-e bár? Tapasztaltátok igéző hatalmát magatok is, nemesak egyszer? Hiszen bőszerűségtek felajzott nyila akár hányszor is erőtlenül pattant vissza annak bájsugárzó szemeiről, s ezek egyetlen pillantása is merő bárányokká volt képes tenni benneteket. Hanem az mégis csak kínosan szurdalta volna bárány lelketeket, ha hogy valaki azt sugta volna meg nektek, hogy a mily kitiű gondossággal viseltetett a zsidó egyáltalán és minden időben faja fentartása iránt, hogy ebbeli törekvésében legfőbb, leg-hathatós támasza és segéde — a zsidó nő volt! Hogy midőn az élet szükségei a férjet legtöbbsnyire a házon kívül tartották, a nő állott a családi kormány élén, és ez véste be a zsidó nevet gyermekeinek szívébe olyan mélyen, hogy még maga az enyészet sem bírta azt onnan kitörlni. — És miután a zsidó nőnek oly kitiű érdemei vannak népe körül, illik, hogy neki is szenteljünk néhány elismerő sort e bár nem salonias szerkezett Hebraicákban. Lássuk tehát, mi volt sorsa, mi története, népe eseményekben oly dús gazdag létének egész hosszú időszakán át, mint részestült népe örömnappjaiban, miként osztozott ennek mély sanyaruságaiban, és mi módon állotta ki a legkínosabb tűzpróbákat... Hanem minderről — máj d annak idejében! a. l.

Adatok a magyarhoni izraeliták történetéhez.

(Folytatás.)

Ki a tényeket elkapatás és előitélet nélkül vizsgálja, annak nem lesz nehéz belátnia, hogy a zsidó hivatalnokok a legfőbb

személyek, de még a király kezében is csak eszközök voltak. A mily kevésbé lehetne is őket tehát valóban elkövetett fosztogatósaik miatt az erkölcsi felelősség alól fölmenteni, ép oly kevésbé lehetne őket egyedül felelősségre vonni azért, mit parancnokoskodó keresztények meghagyása, vagy felhatalmazása folytán tettek és műveltek. Maga a jezsuita Pray György mondja a magyar királyok történetében¹⁾: „hogy a zsidóknál mivel sem voltak jobbak az ezek által adószedésre alkalkalmazott keresztények, kik nyereszkedési vágyból a papokra rendkívüli terheket róttak, és őket, midőn magukat a törvények tekintélyével védelmeznék, egyházi javaiktól is megfosztották.“ E nyilatkozat azon valódi okra is utal egyszerűsmind, miért volt az adószedők által megkárosult papság, a zsidók és saracén hivatalnokok ellen oly annyira elkeseredve.

De hogy e hivatalnokok pénzkezelése a koronára nézve hasznos, sőt nélkülözhetlen volt, annak legvilágosabb tanujele, az hogy IV. Béla, II. Endre fia és utóda (1235—1270.) uralkodásának negyedik évében (1239.) szükségesnek látta a közjövdelmeket atyja példájára a zsidóknak adni bérbe, e lépésre IX. Gergely pápa által hatalmaztatván fel; mert „ezen időben“, mint azt egy magyar történetirő megjegyzi, „az állam meglopásával felhagyni vagy a közjőért áldozni senki nem akart“ s így ez uton vélte a kinstár jövdelmeit szaporíthatni.

A zsidó bérlők most is megfeleltek a király várakozásainak, ki működésükre annál inkább rászorult, mert a tatárpusztítás alatt Frigyes herceg által Haimburgba esalutván, (1245) ennek minden nála lévő készpénzét átadni volt kénytelen.

Szolgálatuk megjutalmazását, befolyásuk növekedését, mit jelesen néhány tekintélyes zsidó élvezett, és a királyi elhatározás kifolyását, mely szerint az embertires országban a zsidóknak is biztosíttassék a személy- s vagyonsbiztonság, mutatja azon

O k l e v é l,

melyet a király 1251-ben adatott ki számukra, s mely következő határozatokat tartalmaz:

1) A zsidó az ellene vallott keresztény tanutételének alapján nem marasztaltathatik el; kell, hogy zsidó tanu is járuljon a keresztényhez, kivéve ha a tény, nyilvánossága miatt, törvényszéki bebizonyítást nem is igényelne.

2) Zálogba minden, „bármilyen nevű dolgot“ vehet a zsidó, még az egyházi öltözeteket is, ha főpap a zálogosító; csak véres vagy nedves ruhákat nem (kétségkivül azon viszony miatt, melyben ezek céges büntetttel állhattak).

3) Ha keresztény zsidót arról vádol, hogy a kezéhez adott zálogot eltagadja, vagy hogy a lekötölezettnél nagyobb váltságot követel tőle: a zsidó e vád alól, mennyiben a szükséges két tanu bizonsága hiányzik, magát eskü által tisztíthatja, — ugy azon esetben is, ha vád emeltetik ellene, hogy a zálog, melyet őriz, lopott portéka, vagy ha állítását, hogy a kezénél volt zálog ellopott, megégett sat. a keresztény zálogosító valótlannak mondaná.

4) Kisebb jelentőségű ügyeknél a zsidó ne kényszeríttessék arra, hogy a thórára esküdjék, ha azt a királyi törvényszék nem követeli.

5) Senki se merészeljen zsidót, zsidóünnepen a váltságöszveg felvételére kényszeríteni.

6) Zsidó-bíráknak tilos más egyébbe bocsátkozni, mint hitrokonaik közötti perlekedések formális elintézésébe, vagy zsidó és keresztények közötti jogviszályokat elintézni.

¹⁾ Pray hist. regum Hung. Andreas II. IX. p. 224. — Litt. Gregorii IX. apud Raynaldum 1231-re való hivatkozással.

7) A mely város bírása ellenséges szándékkal s nem a felsorolt pontok értelmében hoz zsidó felett ítéletet, az hivatalától elmozdítatik.

8) A mely zálogot egy évnél tovább magánál tart a zsidó, azt, ha értéke nem nagyobb a kölcsönzött pénznél s az utána járó kamatoknál, eladhatja; a szabott határidőn túl zsidó kézben óvás nélkül maradt zálog, törvényes kereset útján be nem hajtható.

9) A keresztény, ha zsidótól erőszakosan visszaveszi zálogát, a királyi kamara fosztogatója gyanánt rendeltetik büntettetni.

10) A zsidóbíró vallásrokonát nem ítéheti el 12 ezüst márkánál nagyobb pénzbírságra.

11) Ha a zsidó bírása első és második meghívására nem jelenik meg, mindkét ízben négy, harmadszor pedig huszonhat ezüst márkányi pénzbírságra ítéltessek.

13) Zsidók közötti sértegetéseket másfél márkával büntessen a zsidóbíró; ha egymás között perlekednek, nem a városi bíró, hanem a királyi vagy főkancellárja kezéből vesznek ítéletet.

13) A keresztény, ha a zsidó tényleges sérvet vagy sebet vett tőle, bündijul az első esetben négy ezüst márkát, a másodikban tizenkettőt fizet a zsidó kezéhez, s azonfelül a gyógyítási költségekben s a közkinestárba hajló bírság fizetésében is elmarasztalják. Az erőszakos megtámadásra a kézvesztéshez hasonlított szabatik.

14) A zsidónak keresztény gyilkosa „méltó büntetést“ vesz, s azonfelül összes ingó és ingatlan vagyona a király számára elkoboztatik.

15) Ha zsidó titokban megöletik és rokonainak alapos gyanujuk van a keresztényre, úgy törvényszéki párbaj döntsön.

16) Az árúk után csak annyi vámot fizessenek a zsidók, mennyit a városi polgárok.

17) Halottaikat szokásukhoz képest helyről helyre vihessék, s ilyenkor súlyos büntetés alatt tilos, utpézn fejében töltek valamit kizsarolni. Ki ezt elköveti, a halott rablójaként bűnhődik.

18) A zsidó iskolák háborgatói másfél márkát fizetnek büntetésül a zsidó-bírák kezéhez.

19) Ha keresztény zsidógyermeket rabol, a lopás büntetésében részesül.

20) A zsidók házai és birtokai szabadok azon tehertől, hogy a királyt és a nemeseket megvendégeljék.

21) A zálogba vetett nemesi fekvő birtok addig maradjon királyi oltalom alatt a zsidó kezében, míg valamely keresztény azt visszaváltandotta, de az illetén uradalmakhoz tartozó egyének fölött ne birjon hatósággal a zsidó.²⁾ A szabadítéklevelet Szalay László következő szavakkal kíséri: Valóban, e pontok nem üldözött, nem elszenvedett, hanem kiváltságos néposztályról szólnak, melyre a világi hatalom írt ügyekszik pazarolni behegesztésére azon sebeknek, miket az egyház rajtok út vala. S maga Béla is valóságos kiváltságlevelet, nem kényétől függő engedélyezést látott bennük, mert bevezetésül e szavakat írta: „Mintán akajuk, hogy az országunkban tartózkodó minden ember, bármely állapotu legyen, jóságunkat és kegyelmünket érezze, az országunkban levő összes zsidóságnak következő jogait sértetlenül rendeltük megtartani.³⁾

Ezen, az 1251. december ötödik én, Béla uralkodásának tizenhatodik évében kelt szabadítéklevelél⁴⁾, mint könnyen be-

²⁾ Kaprinai Steph. Hung. dipl. temporibus Mathiae pars I., lib. III. Dissertatio III., caput 2. § 1. — Belae IV. r. jura Judaeorum, 1251. Endlicher.

³⁾ Szalay: Magy. tört. II., 65. Löw tört. és vallástud. Értekezések 5. 1

⁴⁾ A zsidók kérése folytán az oklevél öt évvel később újból megerősítették, 1256 martius 22-én.

látható, az ezen időben más államokban hozott zsidótörvények mellett sajátságos föltűnő jelenséget képez, és összehasonlításra méltó pontokat mutat fel, melyeket hallgatással nem mellőzhettünk.

Rosenberg Izidor.

(Folytatjuk).

Vegyes hírek.

= Az Izraelita-Magyar-Egylet helyiségein f. hó 24-én esti 7 órakor szépirodalmi felolvasás lesz. Olvasnak: Fenyvessy Adolf, Gross Károly, és Rosenberg Izidor urak.

↓ Községeletünknek ismét egyik érdeműs veteránját kísértük örök nyughelyére. Bergel Dávid, előbb Ó-Budán községi előljáró, később Pesten a Chevra-Kadísának élte végéig tevékeny buzgó gondnoka, a szegények nemeskeblű jötevője elhagyta e földi életet. Sok szegény siratja benne gyámolat. Áldás porairal!

= A Lessing-emléket alapító berlini bizottmány a pesti hitközséghez is intézett felszólítást a hozzájárulásra; — mintán pedig a községi pénztárt ilyenmü kiadásokkal terhelni nem lehet, Kern előljáró ur vállalta magára, hogy e célra magángyűjtést eszközönd. — Ugyanez történt a Szombathelyen alakuló „Königsberger-alapítvány“ tárgyában érkezett felszólítással is. —

* Legközelebb fognak megjelenni szépírási minták Singer Vilmos váci tanító urtól. — Láttuk a szép s célszerűen dolgozott mintákat, melyek sok előnnyel fognak népiskoláinkban használtathatni.

= Vácrol panaszos levelet vettünk, mely a legkomorabb színekkel festi az ottani község pártviszály dulta viszonyait. Miatuk nem épülhet fel a templom, általuk vezélyeztetve van a jól rendezett iskola, mert egy töredék a vallási tulbuzgóság köpenyeg alatt ellenzi a rendezett isteni tiszteletre tervezett imaház felépítését, és nem akar tudni az oly iskoláról, melyben a „chumis“ és „rasin“ kívül még egyéb is taníttatnék. Pedig levelező nem tartja őszintének az illetők vallási buzgózkodását, és fájlalja, hogy a község rabbija is ezen töredékekkel tart a felvilágosodottak törekvéseinek ellenében.

= T. Neuhaus Ábrám, tapoltzai kertületi rabbi ur köszönő levelet intézett az Izraelita-Magyar-Egylet elnökéhez Dr. Rózsay József urhoz, üdvös tevékenységéért. — A tanügyi értekezlet-ről e köztiszteletü rabbi következőleg nyilatkozik: „Ámbár betegség által gátolva, a m. hó 27-én és 28-án fáradatlan és buzgó igyekvése által és bölcs vezérlése alatt tartott tanügyi értekezletben részt venni szerencsém nem lehetett... mégis legnagyobb figyelemmel kísértem az értekezletet, és szivemből örültem, midőn olvasám, hogy e jövők és gyermekeink jövőjére nézve jó és üdvös intézmény létrejött, s hogy abban a szakférfiak szép számmal részt vettek. — Felgyógyulásomat díszesebben ünnepelni nem tudom, mint ha az első alkalmat felhasználom arra, hogy t. elnök urnak a szivemben érzett hálát a közzsidóság nevében kifejezem.“

H I R D E T É S .

Pályázat.

A N.-Kállóban felállítandó 2 osztályú elemi tanodához ke-restetik két tanító 500—500 o. é. frt. évi fizetéssel; az egyik állomásra valláskülönbőség nélkül mindenki, a másodikra csupán izraelita pályázhat. Megkivántatik, hogy mindkét tanító a szokott tantárgyakat magyar és német nyelven előadni képes legyen. A kellő bizonyítványokkal ellátott folyamodványok a n.-kállói iskolai választmányhoz dr. Bleuer Miklósnak N.-Kállóba küldendők. (3—3)